

pora pausauerint. perpetue felicitatis premia consequantur. Qui viuis et cetera.

Qua dicta. faciat benedictionem super populum et sic recedat in nomine domini.

Bengt Strömberg.

Kyrkomusikkongressen i Wien 1954

Med ett mycket stort uppbåd av medverkande gick den 2:a internationella kongressen för katolsk kyrkomusik i Wien av stapeln under oktober 1954. En särskild dag ägnades åt den gregorianska sången efter kongressens slut.

Den första kongressen hade sammankallats till Rom under jubelåret 1950. Fjolårets kongress var anordnad till den kanonicerade musikpåven Pius X:s ära.

Ett oerhört omfattande program hade utarbetats och genomfördes under medverkan av de mest kompetenta föreläsare och konstnärer. Östkyrkornas musik, gregorianik, musikvetenskap, liturgi och folksång, orgel, vokal- och instrumentalpolyfoni, ny kyrkomusik, kyrkomusikens organisation och uppfostran till kyrkomusik utgjorde de sammanfattande gruppämnen, som behandlades av föreläsare från de flesta europeiska länder och Amerika.

Därutöver förekom ett oerhört mångsidigt musikprogram under medverkan inte bara av Wiens egna körer och organister, utan också av körer från Österrikes övriga delar, från Tyskland, Schweiz m. fl.

Det är givetvis omöjligt att referera hela detta jätteprogram. Här skall blott meddelas några synpunkter i frågor, som ägt speciellt intresse för en av de svenska delegaterna.

Gudstjänsterna.

Under denna vecka demonstrerades på ett oerhört intensivt sätt den rent förbryllande musikaliska mångfald, för att inte säga brokighet, som utmärker den romersk-katolska kyrkans mässor, en mångfald, som tydligen äger sanktion från högsta ort och som står i skarp motsats till exempelvis vår egen kyrkas reglementerade gudstjänst.

Här förekom rent gregoriansk mässa, sida vid sida med utretat modern utformning av gudstjänsten, folklig gudstjänst och gudstjänst med konsertmässig gestaltning.

Den i viss mån mest imponerande av alla gudstjänsterna försiggick på lördagsaftonen (märk tiden) i den återställda S:t Stefansdomen. Det var ett

Volkshochamt, folkhögmässa, med kardinalen i Wien, Innitzer, som celebrant. Den utfördes rent gregorianskt, på latin, under deltagande av hela menigheten, som fyllde det stora rummet. Kongressdeltagarna, som givetvis utgjorde en mycket kvalificerad menighet, och som för dagen förstärktes med medlemmar av Österrikes kyrkokörer, utförde ordinariet, som fanns tillgängligt i notblad med latinsk text och med tysk översättning. Kyriet, det i vår mässbok under trefaldighetstiden meddelade i dorisk ton, utfördes niofaldigt i växelsång. Kantor, som dirigerade menigheten från koret genom högtalare – för övrigt en mycket god anläggning – besvarades först av gosskörerna och därefter av hela menigheten. På samma sätt utfördes Laudamus i växelsång mellan gossarna och menigheten, ytterligare Sanctus och Agnus Dei.

Propriet utfördes enligt Immaculata-mässan – högtiden ingick som ett led i Mariaårets festligheter – och framfördes från koret av koralskolan för det romanska Schweiz i Genève under ledning av Dom Joseph Gajard, benediktinermunk från Solesmes. Den gav ett utsökt prov på gregorianskt sångsätt. Detta proprium fanns emellertid icke tillgängligt för menigheten. För den som inte hade tillfälle att följa det i gradualet var det givetvis icke möjligt att tillägna sig dess innehåll.

Efter evangeliet höll kardinalen en kort predikan, delvis ägnad kyrkosuiken och delvis Maria och hemmet.

Som avslutning läste hela menigheten på tyska Fader vår, Ave Maria och den apostoliska trosbekännelsen. Den gregorianska sången ackompanjerades från kororgel i ett ytterst diskret manér, men i ganska traditionell stil.

Vid den inledande rent gregorianska gudstjänsten i kapellet i Hofburg förekom ackompanjemang i modern stil, av prof. Gaston Litaize, Paris. Det var intressant att iakttaga huru väl ett sådant ackompanjemang, frigjort från 1800-tals harmonisering, lät sig förenas med den gregorianska sången. Här var dock tyvärr orgeln alltför kraftig för det lilla rummet och den lilla kören: prästseminariets kör under ledning av professor Franz Koch, kongressens verkliga ledare och organisatör.

En för den svenska prästen utomordentligt intressant erfarenhet gjorde han vid den gudstjänst, som hölls i Klosterneuburg utanför Wien. Detta Augustinerchorherrenstift har ju blivit vida bekant genom Dr Pius Parschs framgångsrika arbete under samlingsordet: Bibel och liturgi åt folket. Denna gudstjänst hade utformats efter Parschs principer för att göra det enkla folket aktivt.

Det rubricerades i programmet som Deutsche Gemeinschaftsmesse med underrubrik Missa lecta (läst mässa). Den utfördes på tyska av den stora menigheten som fyllde kyrkan helt, medan samtidigt celebranten, Dr. Zauer från Linz, läste mässan på latin vid altaret. Propriet utfördes av en gosskör också från Linz och var komponerat i en enkel sats av gosskörens

ledare, professor Herman Kronsteiner. Detta liksom ordinariet var översatt till tyska och sjöngs också genomgående på tyska. Ordinariet, som sjöngs i växelsång mellan gosskören och menigheten utfördes enligt Vinzenz Gollars sättning. Gollar var Pius Parsch trogne medarbetare. Kollektbön, epistel och evangelium förelästes på tyska från koret av en präst.

Vid sidan om dessa gudstjänster förekommo mässor av alla upptänkliga musikaliska typer: med gregorianskt proprium och flerstämmigt ordinarium, med flerstämmigt både proprium och ordinarium. Under veckan var det möjligt att avlyssna musik från praktiskt taget alla epoker: Palestrina, Vittoria, Bach, Haydn och Mozart, likaväl som J. N. David och samtida t. ex. Ernst Tittel o. a. Klassisk polyfoni bjöds sida vid sida med mycket avancerad modern musik.

Mässorna gävo sålunda intryck av en oerhörd och för en svensk förbluffande musikalisk brokighet, som knappast kan vara eftersträvansvärd ens för den som beklagar likriktningen i vår egen kyrka. Den har emellertid uppenbarligen två fördelar: i en stad med Wiens otaliga kyrkor och stora musikaliska resurser ges åt envar vad han musikaliskt sett kan önska sig i gudstjänsten, och vidare lämnar den ett utomordentligt förtroende åt kyrkomusikern, den skapande såväl som den exekverande, ett förtroende som måste vara inspirerande. Det bör härvid beaktas att komponisten har möjligheter att få sina verk utförda i själva mässan, i huvudgudstjänsten, icke blott vid bigudstjänster eller särskilt arrangerade mera konsertmässiga anordningar. Det är ur denna stora frihet, som man kan förstå den väldiga skatt av liturgisk kyrkomusik, som finnes i den romerska kyrkan. Givetvis löper dock gudstjänsten härvid faran att bli mera musikutövning än andakt. Detta var också understundom mycket märkbart i menigheten.

Diskussionerna.

Det var framför allt två frågor, som återvände i diskussionerna. Den första gällde den moderna musikens berättigande i gudstjänsten. Tillsporde man enskilda präster och organister om deras inställning på denna punkt, fick man i regel undvikande svar, såsom att frågan var inaktuell för deras eget vidkommande, eftersom de saknade resurser.

Vid det avslutande möte, som hölls i ett annat av Österrikes Augustinerchorherrenstift, Heiligenkreuz, framställde en äldre präst yrkande om en skrivelse till påven om att denne måtte tillsätta en kommission, som skulle granska all kyrkomusik innan den tilläts för gudstjänstligt bruk. Med tydlig förskräckelse avböjde kongressens av påven utsedde president, spanjoren Higiní Anglès, Rom, detta förslag såsom aldeles uteslutet. Också den moderna strömningen inom musiken skall ha sin chans i kyrkan.

Samma frihet ges här åt alla. En kantor som med sin menighet sjungit in det syllabiska ordinariet nr XVIII ville ha flera gregorianska syllabiska

mässor och begärde likaledes en framställning om ett sådant tillägg till kyrialet. Presidenten avböjde förslaget med den motiveringen att detta behövde man inte gå till påven med. Envar har full rätt att själv plocka fram andra gregorianska melodier ur handskrifterna eller att själv komponera vad han behöver för mässan. Friheten härvidlag är absolut och principiell.

Hetare blev diskussionerna om folkmålet i mässan. I Klosterneuburg fick detta problem sin ostentiva illustration. Att ett Volksamt av den typ, som där framfördes, möttes med motstånd från skilda håll, var uppenbart. Professor J. Jungmann i Insbruck följde i ett föredrag denna folkliga linje i delvis anslutning till Pius Parschs strävanden. Han ville bl. a. för att göra det möjligt för menigheten att delta också i propriet, tillåta tyska sådana och med rätt att under en följd av söndagar bruka samma proprium. Redan hans korreferent Prof. J. P. Smit, Rom, tog starkt avstånd härifrån. Latinet i mässan var outhärligt för den romerska kyrkans enhet och latinet var oskiljaktigt förenat med den gregorianska sången. Ännu starkare tog presidenten till orda. Inför modersmålet i mässan fanns endast ett: "Streng verboden." I fråga om mässans text råder sålunda ingen mångfald, här är absolut enhet påbjuden såväl ifråga om ordinarium som proprium.

Ett utomordentligt lidelsefullt försvar för folkmålet och för Pius Parschs arbete i detta stycke levererade chorherr Petrus Tschinkel, en gång krigsbarn i Sverige, vid en minnesstund över den i föl bortgångne Parsch, vid hans grav i den vackra romanskt enkla, fornkyrkligt utgestaltade församlingskyrkan S:t Gertrud, invid vars kyrkomur de ryska ockupationstrupperna voro kasererade. Han motiverade kravet på folkmålet med nödvändigheten av evangelisation ibland ett folk som höll på att avkristnas. Detta krav framfördes åter och åter i synnerhet från de tysktalande deltagarnas sida och främst av präster och organister i stora stadsförsamlingar. Vid avslutningsmötet kunde också presidenten själv konstatera att medan de äldre ivrigt applåderade talare som påyrkade latinet var de yngre deltagarnas uppenbara sympatier på folkmålslinjen.

Sakligt sett hålles visserligen en port öppen för modersmålet i mässan via missa lecta, såsom i Klosterneuburg. Frågan om vad som skiljer missa cantata och missa lecta upptogs under den anslutande gregorianska dagen. Det anfördes att skillnaden beror av om prästen läser eller sjunger intonationerna till gloria och credo. Denna distinktion mötte emellertid motstånd. Man förmenade icke utan rätt, att i så fall kunde allt som var förbjudet i missa cantata få förekomma i missa lecta.

Vid avslutningsförhandlingarna beslöts en framställning till påvestolen om att den boskillnad, som uppehålls mellan liturgikerna och kyrkomusikens företrädare skulle upphöra. I Lugano hölls under år 1953 en kongress för liturgisk forskning och reform. Dessa kongresser borde samordnas. Båda parter borde leva under inbördes kontakt.

Arthur Adell.